

Zpravodajská činnost je nezbytnou součástí psychologických operací (PSYOPS) ve všech jejich fázích – od plánování, provádění až po vyhodnocení jejich účinnosti. Zpravodajské informace shromažďují, zpracovávají a vyhodnocují zpravodajští důstojníci a analytičtí pracovníci jednotek PSYOPS ve spolupráci se zpravodajskými orgány ostatních složek armády.

Úvod

Zpravodajská podpora psychologických operací se v mnoha směrech shoduje se zpravodajskou činností u bojových jednotek, avšak požadavky na zpravodajské informace jsou rozdílné. Těžištěm pozornosti zpravodajství PSYOPS jsou zejména ty skupiny populace, které mohou ovlivnit průběh vojenských operací. Informace o chování, motivacích, postojích a potřebách těchto cílových skupin jsou klíčové pro úspěšnost programů a produktů psychologických operací. Rovněž znalosti terénu a klimatických podmínek jsou důležité pro efektivní vedení PSYOPS. Zpravodajská podpora je významná i pro realizaci tzv. kontrapsychologických operací (kontra PSYOPS), které se zahrnují do oblastí psychologických operací.

Mezi hlavní oblasti zpravodajské podpory PSYOPS patří:

- ❑ vyhodnocení prostoru předpokládaných psychologických operací,
- ❑ identifikace a analýza cílových skupin,
- ❑ předběžné hodnocení produktů psychologických operací před jejich distribucí,
- ❑ hodnocení účinnosti psychologických operací,
- ❑ analýza propagandy protivníka k uskutečňování kontra PSYOPS.

Vyhodnocení prostoru PSYOPS a analýza cílových skupin

Informace potřebné k úspěšnému vedení psychologických operací se obvykle sdružují do dvou základních studií PSYOPS. První z nich se zaměřuje na předběžné určení klíčových cílových skupin, které mohou mít vliv na průběh vojenské činnosti. Dále se orientuje na charakteristiku politického, ekonomického, sociálního a kulturního prostředí, v nichž se cílové skupiny nalézají.

V britské armádě se tento dokument označuje jako *studie dané oblasti/země* (Country Area Study), v americkém polním řádu FM 33-1-1 *základní studie psychologických operací* (PSYOP Basic Study). [1] Struktura těchto prvotních studií je podle zvyklostí daných zemí různá, ale v zásadě se může členit do těchto kategorií: historie, kultura, politický systém, ideologie a náboženství, ozbrojené síly, sdělovací prostředky, zahraniční politika a vztahy s ostatními zeměmi, klíčové cílové skupiny a názoroví vůdci. Jednotlivé kategorie se pak detailně člení do velkého počtu dalších podkategorií, takže výsledkem shromažďování těchto dat bývá velmi rozsáhlý dokument.

Informace jsou v něm vždy zpracovávány ve vztahu k cílovým skupinám a jsou získávány se značným předstihem z otevřených zdrojů, zpravidla z tištěných a elektronických sdělovacích prostředků. Většina informací má poté charakter tzv. základních zpravodajských informací.

Druhý typ studie se skládá z informací relevantních pro důkladnou *analýzu vytyčených cílových skupin* (Target Audience Analysis) a pro plánování a vedení kampaní psychologických operací. Tento druh dokumentu je průběžně doplňován i o aktuální zpravodajské informace a začíná se zpracovávat v období vzniku krize. V britských PSYOPS se nazývá jako *základní psychologická studie* (Basic Psychological Study), v americkém polním řádu FM 33-1-1 nese název *speciální hodnocení psychologických operací* (Special PSYOP Assessment).

Studie tohoto druhu se již zaměřuje na zjišťování postojů, názorů, nálad, emocí, hodnotové orientace, morálního stavu cílových skupin, jejich motivací, poznání potřeb, tendencí k určitému jednání, mravů, obyčejů, zvyků, tabu, životního stylu, momentálních fyzických a psychologických podmínek a v neposlední řadě jejich zranitelných a citlivých míst, o něž se psychologické operace především opírají.

Vyústěním celkové analýzy cílových skupin pak je:

- ❑ definování cílů psychologických operací vůči jednotlivým cílovým skupinám,
- ❑ rozpoznání faktorů, které mají vliv na chování cílových skupin,
- ❑ identifikace slabých a zranitelných míst,
- ❑ vymezení základních témat a symbolů k vedení psychologických operací,
- ❑ vytvoření seznamu mediálních prostředků umožňujících přístup k cílovým skupinám,
- ❑ odhad vnímavosti cílových skupin vůči psychologickým operacím,
- ❑ vytvoření seznamu indikátorů účinnosti kampaní psychologického působení.

Všechny uvedené dokumenty mohou být doplněny i o *specifické studie PSYOPS*, týkající se terénu, klimatických a povětrnostních podmínek. Údaje o směru, rychlosti větru, teplotě a vlhkosti vzduchu, typu ročního období, druhu a profilu terénu (např. hustota lesního porostu, horská pásma) jsou pro vedení psychologických operací podstatné i proto, že mohou ovlivňovat distribuci zejména tištěných materiálů.

Veškeré dostupné informace získané z jmenovaných studií se integrují do zvláštních elektronických databází, mezi něž patří např. automatizovaný informační systém *SOCRATES* (Special Operations Command, Research, Analysis and Threat Evaluation Data System) a *POADS* (Psychological Operations Automated Data System) užívané armádou USA. Díky těmto rozsáhlým souborům dat a vlastní zpravodajské činnosti nejsou příslušníci jednotek psychologických operací pouze uživateli zpravodajských informací, ale rovněž jejich poskytovateli.

Předběžné hodnocení psychologických operací

Příslušníci PSYOPS využívají zpravodajské informace získané z různých zdrojů také k tomu, aby otestovali efektivnost programů a produktů psychologických operací před jejich distribucí. To jim umožňuje vyhnout se chybám, jichž se lze snadno dopustit při užívání mateřského jazyka cílové skupiny nebo v záležitostech, u nichž se projevují odlišnosti kultur, a které mohou okamžitě vyvolat ztrátu důvěryhodnosti PSYOPS.

V ideálním případě se materiály ověřují na *vzorku cílové skupiny*, který je vybírán na základě vědeckých metod zajišťujících jeho reprezentativnost vzhledem k celkovému rozsahu popu-

lace. Výsledky průzkumů naznačí, zda bude sdělení cílovou skupinou pochopeno, zda na ni bude působit věrohodně či u ní vyvolá žádoucí odezvu, nebo zcela naopak nechtěné účinky. Na základě této analýzy se pak produkt buď upraví, nebo se úplně zruší.

Úspěch metody využívající reprezentativní skupinu účastníků je samozřejmě závislý na relativně volném přístupu k cílové skupině osob. Nicméně předběžné prověřování kampaní psychologických operací bývá někdy velmi problematické, jestliže se cílové skupiny nacházejí v nebezpečných a obtížně dostupných oblastech. K částečné kompenzaci tohoto problému mohou být jako vzorek pro testování produktů využiti *zajatci, uprchlíci* nebo *emigranti* z nepřístupné oblasti.

Další způsob předběžného hodnocení produktů PSYOPS se pokouší vyvážit nemožnost přístupu k cílové skupině tím, že se shromáždí vybrané osoby s určitými znalostmi o cílové skupině. Tito jedinci si vyměňují názory na podstatné otázky daných materiálů PSYOPS. *Diskuze* vybrané skupiny účastníků má však i svá úskalí a slabiny – např. důležité názory mohou být potlačeny kritikou ze strany ostatních členů skupiny.

Důležitou metodou předběžného hodnocení plánovaných psychologických operací je i *hloubkový rozhovor* s jednotlivými osobami cílové skupiny. Měl by jej vést zkušený psycholog nebo zpravodajský důstojník. Hlavním účelem rozhovoru s jednotlivci je hlouběji pochopit smysl události a objasnit mechanismus, jímž se utvářejí, zachovávají a mění.

Hodnocení účinnosti psychologických operací

Po zahájení kampaně psychologických operací se od zpravodajství požadují informace o aktuálních účincích propagandistických produktů v cílové oblasti. Působení PSYOPS nemusí zasáhnout pouze zamýšlenou cílovou skupinu. Neočekávaný a možná i nepříznivý dopad psychologických operací se může projevit i u jiné nezacílené části společnosti. Kvalitní a využitelné zpravodajství proto umožňuje přiměřené přizpůsobení kampaně PSYOPS.

Měření účinků kampaní PSYOPS je velmi složitý úkol. Je někdy obtížné zjistit, zda-li k požadovanému chování na straně cílové skupiny došlo působením psychologických operací nebo vlivem jiných faktorů. Pro zhodnocení úspěchu produktů a programů PSYOPS se používají dva druhy ukazatelů – přímé a nepřímé.

Přímým indikátorem je sama reakce cílových skupin na kampaň psychologických operací. Pokud se cílové skupiny osob chovají v souladu se sdělením PSYOPS, např. aby zběhly, vzdaly se nebo způsobily zmatky, je přímým ukazatelem jejich zběhnutí, resp. přechod.

Nepřímé indikátory se využívají v případech, že požadované chování nemůže být snadno pozorovatelné, např. kvůli terénu nebo povaze daného chování. Úspěch programu PSYOPS, jehož cílem je snížit morální stav nepřátelských sil a jejich motivaci k boji, se obtížně kvantifikuje. Příslušníci PSYOPS však mohou shromažďovat a využívat nepřímé ukazatele snížení motivace a morálky, jakými jsou například úspěšnost a neúspěšnost rekrutace sil protivníka. Využitím metody obsahové analýzy tisku, rozhlasového a televizního vysílání a jiných dokumentů lze zjistit informace o odezvě nepřátelské strany na kampaň psychologických operací.

Při ukončení kampaně se její psychologické působení znovu vyhodnocuje. Závěrečné ověřování zahrnuje nejenom potvrzení účinků u předpokládané a nepředpokládané části ovlivňované společnosti a rovněž se vyhodnocuje smysl kampaně. Zpravodajství může být schopno analyzovat, zda-li cílové segmenty populace byly přístupné sdělením PSYOPS či

nikoli. Vhodným způsobem ověřování úspěšnosti kampaně je využití *řízeného rozhovoru* nebo *standardizovaného dotazníku* aplikovaného na reprezentativním vzorku cílové skupiny.

Analýza propagandy protivníka k realizaci kontra PSYOPS

Ozbrojené síly a obyvatelé mohou být vystaveni vlivu nepřátelské propagandy. K ochraně vojsk a obyvatelstva před psychologickým působením nepřítele jsou vedeny kontrapsychologické operace. Kontra PSYOPS zahrnují veškerá opatření, která buď neutralizují či alespoň minimalizují účinky nepřátelské propagandy. Jejich cílem je udržet morální stav vlastních jednotek a neztratit podporu veřejného mínění.

Základním předpokladem pro efektivní protipropagandistickou kampaň je detailní rozbor propagandy protivníka. Podklady pro tuto analýzu poskytuje zpravodajská činnost. Její výsledky se využívají nejen k vedení protipropagandistických aktivit, ale i k plánování vlastních psychologických operací a tvorbě mediálních produktů. Odhalením nedostatků, slabých a zranitelných míst protivníkovy propagandy lze tyto nepřátelské PSYOPS využít ve svůj prospěch.

Analýza produktů psychologického působení protivníka je prováděna příslušníky jednotek psychologických operací ve spolupráci se zpravodajskými službami a vědeckovýzkumnými pracovišti. Tento proces má specifickou strukturu, která se označuje v dokumentech armád Severoatlantické aliance zkratkou **SCAME** (S - source, C - content, A - audience, M - media, E - effect). Proces se zaměřuje na určení původce nepřátelské propagandy, hodnotí její obsah, specifikuje cílové skupiny, vůči nimž je propaganda namířena, zaměřuje se na použitá média šíření a především na zamýšlené a nezamýšlené účinky produktů psychologického působení. Tento metodický postup zaručuje úplné a důkladné posouzení propagandy protivníka a výrazně snižuje možnost chybování v důsledku opomenutí nějaké klíčové skutečnosti.

Kromě analýzy protivníkovy propagandy se při plánování odvetných opatření berou v úvahu další důležité faktory. Především je potřebné zvážit, zda určitá protipropagandistická aktivita podpoří nebo nenaruší průběh právě probíhající činnosti PSYOPS a zda-li program protiopatření nevyvolá nechtěnou publicitu nepřátelské propagandě.

K vytvoření účinného a aktuálního programu protiopatření je také nutné mít k dispozici dostatek času, osob a materiálních prostředků. Klíčovým krokem v procesu plánování je volba nejvhodnějších technik a postupů kontrapropagandy pro danou situaci. O úspěchu kampaně nakonec rozhoduje i přesné načasování a rychlost jejího zahájení, aby vliv nepřátelské propagandistické činnosti na cílové skupiny byl co nejmenší. Ke správnému zhodnocení všech naznačených faktorů přispívá i kvalitní zpravodajská činnost.

Příslušníci jednotek PSYOPS pak na základě analýzy protivníkovy propagandy zpracovávají pro velitele návrh možných protiopatření k eliminaci jejího působení. Po schválení je plán kontrapsychologických operací realizován veliteli na všech stupních velení a řízení s využitím prostředků PSYOPS, tiskové a případně psychologické služby.

Závěr

Spolupráce zpravodajských a analytických pracovníků jednotek psychologických operací s ostatními zpravodajskými orgány ozbrojených sil je nezbytná pro úspěšné vedení psychologických kampaní a realizaci účinných protipropagandistických opatření. Je proto důležité,

aby odborníci v oblasti zpravodajství nechtěně neopomjeli i hodnotné zpravodajské informace, významné pro uskutečňování psychologických operací. Na druhou stranu zpravodajství PSYOPS může svými specifickými informacemi výrazně přispět k celkovému úspěchu bojových a nebojových operací.

Poznámka:

- [1] Pro psychologické operace se v anglickém jazyce ustálily dvě zkratky. V dokumentech Severoatlantické aliance a většiny členských zemí se pro ně uvádí termín PSYOPS; americké ozbrojené síly užívají označení PSYOP.

Literatura:

- AJP-3.7. *NATO Psychological Operations Doctrine*. Brussels: NATO Headquarters, March 2002.
- FM 33-1-1. *Psychological operations: Techniques and Procedures*. Washington, D.C.: Headquarters, Department of the Army, 5 May 1994.
- GORDON, J. Intelligence and Psychological Operations. In GOLDSTEIN, FL., et. al. *Psychological Operations. Principles and Case Studies*. 1st ed. Maxwell Air Force Base: Air University Press, 1996, p. 203-211. ISBN 1-58566-016-7.
- Military Information Support Operations Course (PSYOPS)*. *Precis*. Shefford: Defence Intelligence and Security School, March 1999.

Snaha zajistit trvale udržitelný mír pro válkami zmítaný kontinent byla základní motivace na počátku evropské integrace, nyní se tento cíl zdá být naplněn. Bezpečnost Evropy, ale i jejího sousedství a celého světa, je nový (dosud politiky nenalezený) smysl EU. Nová – lisabonská – smlouva EU proto potvrzuje evropskou obranou a bezpečnost jako společnou evropskou prioritu.

Rozdíl proti době moderní je zřetelný: nejde o to státy porážet a ovládat, jde o to státy obnovovat. Nikdo nepředpokládá výstavbu evropské armády, která na zemi, ve vzduchu a na moři porazí cizí mocnost, třeba Rusko. Nejde ani o konkurenci vůči NATO, se kterým EU spíše spolupracuje a měla by spolupracovat více. Cílem evropské obranné politiky je vojenskými prostředky bránit masovým útokům proti civilnímu obyvatelstvu (koncept human security) a jejich důsledkům, a to i za cenu použití síly, a posléze zajistit jeho další bezpečnost obnovou rozpadlých států a obnovou jejich bezpečnostních struktur, policie, administrativy, justice. K dnešku se tohoto nového typu obrany ujala EU ve více jak 30 misích, ve kterých slouží tisíce vojáků, policistů a civilistů, od Konga, Čadu, Palestiny, Libanonu, Arménie, Bosny až po Afghánistán.

Nemysleme si, že konflikty v těchto zemích jsou od nás vzdáleny a že se jedná pouze o jakýsi jiný druh humanitární pomoci těmto zemím. Opak je pravdou. Děláme to pro sebe, pro své bezpečí. V dnešním světě platí zákon mávnutí motýlího křídla – malá událost na jednom konci planety má bezprostřední důsledky na jejím druhém konci.

Jana Hybášková,
europoslankyně, předsedkyně stálé delegace Izrael-EP
Poučení ze smrti prvního evropského vojáka
24. 3. 2008, neviditelnypes.cz